

Gebiedsontwikkeling

Demen-Dieden

Kleiwinning als drager voor
natuurontwikkeling en rivierverruiming

Natuurmonumenten

K&DELTA

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Najaar 2017

Programma MeerMaas

In de Maasuitewaarden werken verschillende partijen samen aan natuurontwikkeling en hoogwaterveiligheid. Natuurmonumenten is bezig met projecten voor de bedijkte Maas van Ravenstein tot Raamsdonksveer. Het geheel aan natuurontwikkelingsprojecten aan de Maas van Natuurmonumenten is samengebracht in het programma MeerMaas. Onderdeel van dit programma is het plangebied Demen-Dieden.

Een deel van het programma MeerMaas

Demen-Dieden

Het plangebied Demen-Dieden ligt aan de Brabantse zijde van de Maas, waarbij ruim 80 hectare is aangekocht voor natuurontwikkeling. De Maasuitewaarden ter hoogte van Demen en Dieden hebben een enorme potentie voor de ontwikkeling van een aaneengesloten, soortenrijk natuurgebied. Daarnaast zijn er goede mogelijkheden om met natuurontwikkeling een bijdrage te leveren aan hoogwaterveiligheid. Natuurmonumenten heeft hier samen met gebiedsontwikkelaar K3Delta en samenwerkingspartner Rijkswaterstaat een eerste herinrichtingsplan voor ontwikkeld. Het plan is om de uiterwaarden te verlagen en in beide uiterwaarden een geul te graven. Ook is het de wens de Maasoever

natuurlijker in te richten. Zo wordt bijgedragen aan de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De waterkwaliteit verbetert zowel ecologisch als chemisch (het water wordt schoner doordat bijvoorbeeld fosfaten en stikstof uit het water worden gefilterd).

Kleiwinning

Kleiwinning is één van de motoren achter MeerMaas en achter het plan voor het gebied Demen-Dieden. Een groot deel van het oppervlak van het plangebied wordt ingericht door kleiwinning. Voldoende kleiwinning is noodzakelijk om de totale herontwikkeling mogelijk te maken. K3Delta draagt in nauwe afstemming met Natuurmonumenten, Rijkswaterstaat en Van de Wetering zorg voor een integrale

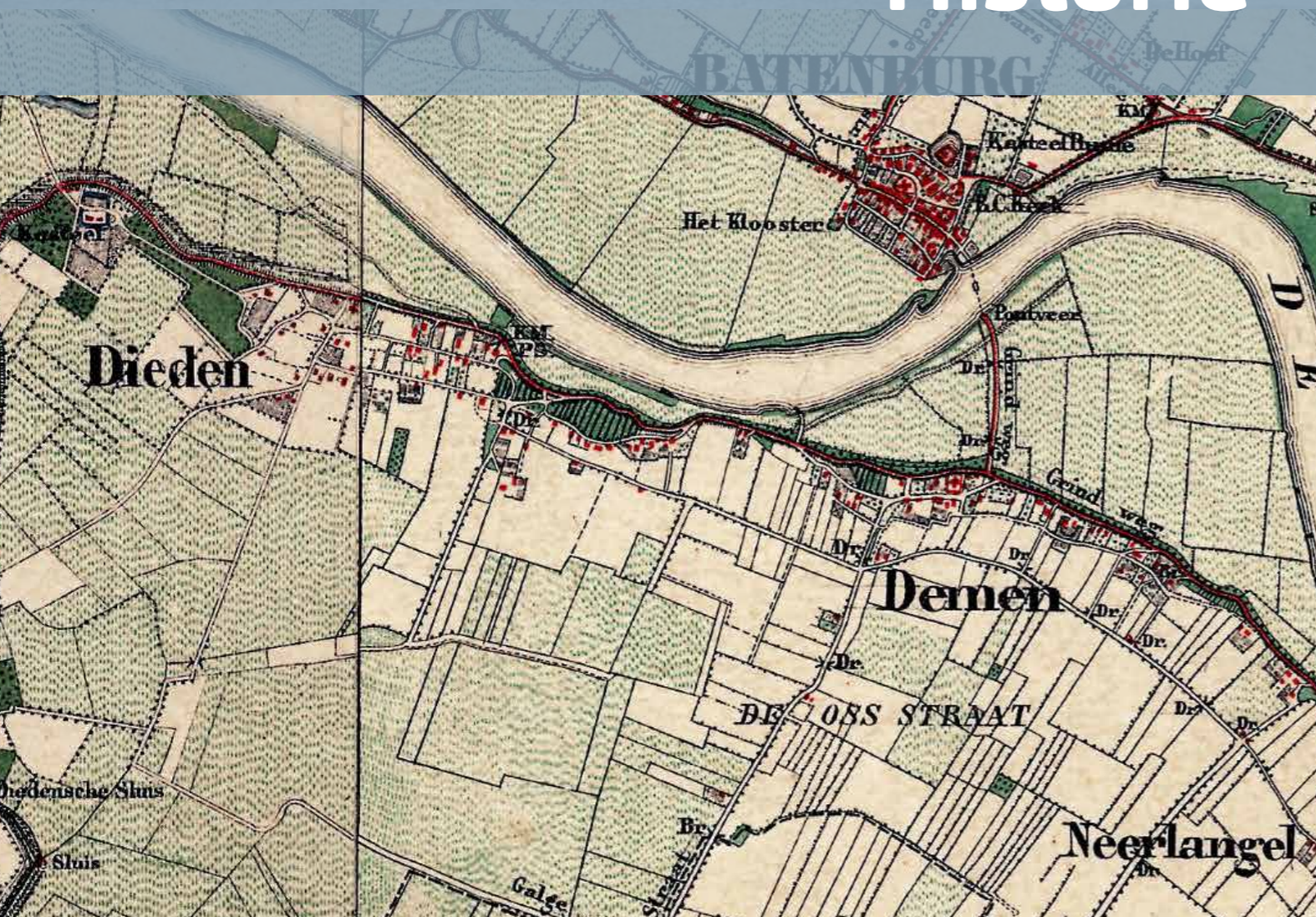
planvoorbereiding, een milieueffectrapport (MER) voor de inrichting van plangebied Demen-Dieden en de uitvoering ervan. De vrijkomende klei wordt als grondstof gebruikt in baksteen- en dakpanfabrieken en bij dijkverbeteringen.

Proces

Vanaf het eerste initiatief is het plan afgestemd met overheden en belangenorganisaties. Zo vindt overleg plaats met de provincie Noord-Brabant, waterschap Aa en Maas (onder andere over het Koploperproject Ravenstein-Lith, het oeverkoepelende projectgebied waar Demen-Dieden onderdeel van uitmaakt) en de gemeente Oss. Ook omwonenden worden op verschillende momenten in de planvorming betrokken.

Historie

De Maas is van nature een regenrivier met veel meanders (lussen). Op relatief hoge delen (zandopduikingen) van de oeverwal zijn de dorpen gebouwd. De rivier en de uiterwaarden tonen de historie van dit bijzondere gebied. Een historie van dijkdoorbraken en menselijk ingrijpen; de strijd met en tegen het water.

Dijkdoorbraken

Eigenlijk was er sinds de bedijking vanaf de Middeleeuwen al vaak wateroverlast. Te veel water door het smalle stroombed maakte het risico op dijkdoorbraken groot. Eeuwenlang was om die reden de Beerse Maas, een rivier dwars door het Maasland, een uitweg. Desondanks waren er nog steeds dijkdoorbraken. Bijvoorbeeld in 1925 bij Overasselt. Daarom werd de Maas, na aanleg van de Bergse Maas, in de jaren '30 van de vorige eeuw genormaliseerd. Bochten werden rechtgetrokken en er werd een strakke hoofdgeul gegraven. Tegelijkertijd maakte men de rivier met een stuw- en sluiscomplex bij o.a. Grave en Lith beter bevaarbaar voor de scheepvaart. De rivier heeft sindsdien een vast peil. Ter geleiding van de scheepvaart heeft Rijkswaterstaat destijds de bakenbomen geplant.

De uiterwaarden vertellen een verhaal

In het traject Demen-Dieden zijn de opnieuw uitgegraven meander van Batenburg en de oude -gedempte- Maasarm bij Dieden herkenbaar in het landschap aanwezig. Binnendijs zijn nog oude dijkdoorbraken zichtbaar en het kronkelige dijktracé toont dat er nog meer dijkdoorbraken hebben plaatsgevonden. Aan de Maasdijk van Dieden staan de markante korenmolen Stella Polaris (1865) en de Sint-Laurentiuskerk uit de 12e eeuw. Op de grens van het plangebied en de Diedensche Uiterwaarden liggen binnendijs de restanten van de gracht van kasteel Eerbosch. Op verschillende plekken op de Maasdijk staan karakteristieke laanbomen.

Toekomstvisie landschap

De Maasuitwaarden van Demen en Dieden hebben, gezien de ligging aan de Maas en nabij andere natuurgebieden, een enorme potentie om een aaneengesloten, soortenrijk natuurgebied te vormen en bij te dragen aan de hoogwaterveiligheid en ecologische waterkwaliteit. Doordat de klei wordt afgegraven tot op de zandondergrond, ontwikkelt zich een waardevol landschap met dynamische riviernatuur. Natuur die zich uitstrekt aan beide zijden van de Maas en door dijken is begrensd.

Diversiteit

Op dit moment wordt door de relatief hoge ligging het land intensief agrarisch (maisakker) gebruikt. Door alle ingrepen, zoals het rechttrekken en indammen met basaltblokken, is de biodiversiteit van de Maas enorm achteruit gegaan. Straks ontstaat er een lage waard met geulen en oevervegetaties. Dankzij de geulen komt er weer ondiep water met verschillende stroomsnelheden en variatie van flora en fauna in het gebied.

Door het afgraven van de klei voor de geulen wordt de zandige ondergrond blootgelegd. Hierdoor ontstaat een goede uitgangssituatie voor natuurontwikkeling.

In de geulen kunnen waterplanten zich weer vestigen en ontstaat er een leefgebied voor voor het oog onzichtbare micro-organismen en nuttige waterdiertjes. Deze zijn van groot belang voor gezond water. Het gebied wordt ook aantrekkelijker voor vissen, (water)vogels en zoogdieren als de bever, de otter en de das. Door de verlaagde uiterwaarden wordt de rivier beter zichtbaar en de natuur vanaf de dijk en veerweg goed beleefbaar.

Natuurontwikkeling

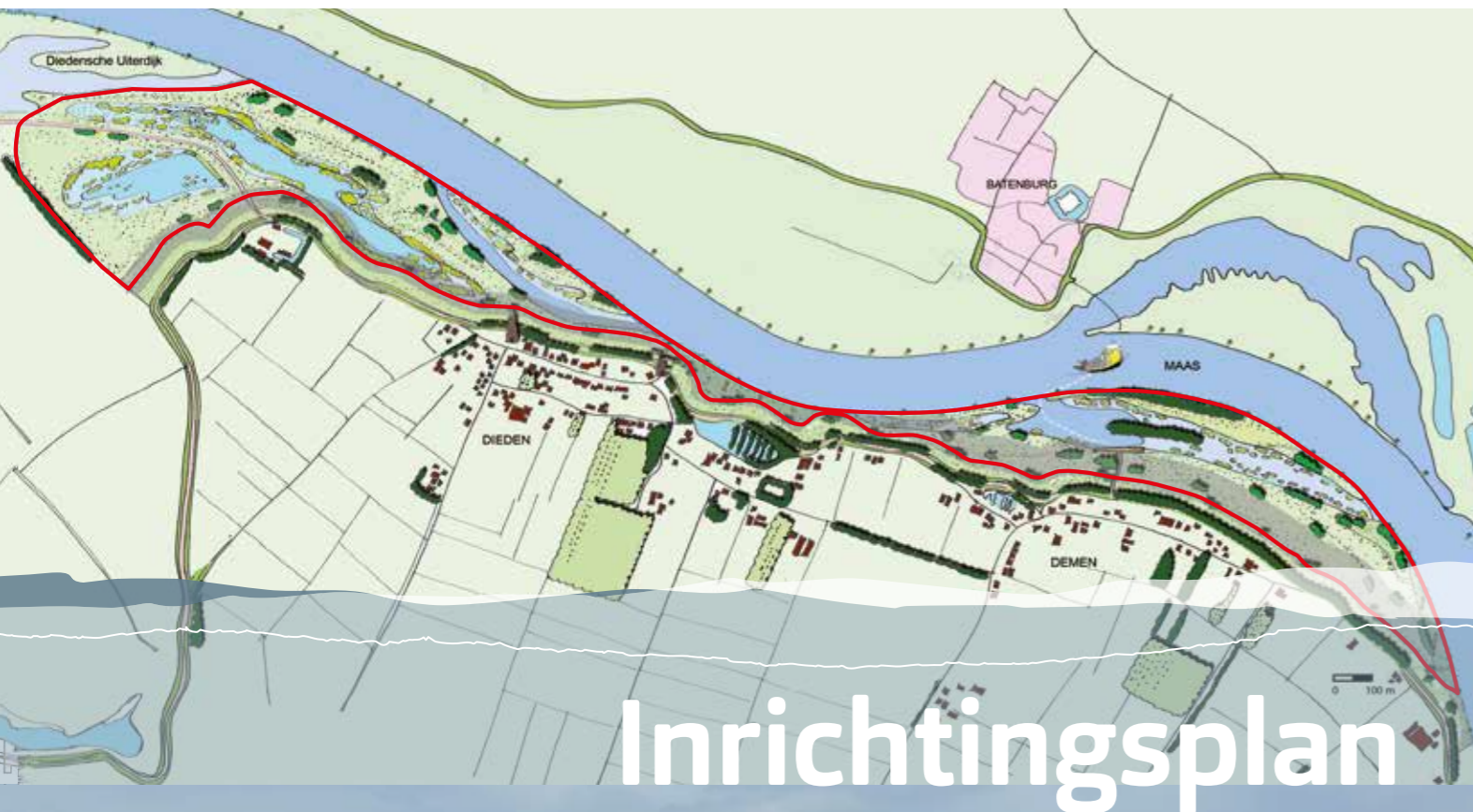
De natuurontwikkeling is gericht op:

- delen met struweel en boomgroepen;
- oever- en watervegetatie;
- kruidenrijke grasvegetatie;
- (ondiepe) waterpartijen en steilranden met spontaan opkomende vegetatie,
- drijvende en ondergedoken waterplanten.

Het geheel wordt een open, gevarieerd landschap met grote biodiversiteit kenmerkend voor het rivierengebied. Een kudde brandrode runderen zorgt door begrazing jaarrond voor het beheer van de uitgestrekte natuur.

Recreatie

In het waterrijke natuurgebied kan na voltooiing naar hartelust worden gestruind. De aanmeerplaats van het recreatieve veer Demen-Batenburg wordt verplaatst, zodat de natuur vanaf het water nog beter beleefd kan worden.

Inrichtingsplan

Eén van de planontwerpsessies met de samenwerkende partijen.

Het primaire doel van de gebiedsontwikkeling Demen-Dieden is het realiseren van een aaneengesloten, robuust, rijk gestructureerd en riviergebonden natuurgebied met veel biodiversiteit. Het plan draagt ook bij aan de hoogwaterveiligheid. Bovendien geeft het door de aanleg van natuurvriendelijke oeverzones langs de Maas en ondiepe geulen invulling aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water.

Het voorlopige ontwerp komt voort uit diverse verkenningen, schetsstudies en gebiedsanalyses die sinds 2002 zijn uitgevoerd. Daarbij is gekeken naar de potentie voor natuurontwikkeling, de eigendomssituatie, de historie van het gebied, de bodemopbouw en de rivierkundige effecten.

Geulen

Kern van het plan is het aanleggen van (ondiepe) geulen. De geulen worden aangelegd door klei af te graven tot op de onderliggende zandgrond.

De geulen zijn zo vormgegeven dat er bij hoogwater steile buitenbochten en flauwe binnenbochten ontstaan. In de buitenbocht ontstaan zogenaamde steilranden. Deze bieden broedgelegenheden voor bijvoorbeeld oeverzwaluwen en ijsvogels. In de flauwe binnenbochten is de stroomsnelheid beperkt, waardoor zich daar oever- en watervegetaties kunnen ontwikkelen.

De geul ten westen van Dieden wordt een nagenoeg van de Maas geïsoleerde geul. Daar kunnen waterplanten groeien. De tussengelegen gronden zijn in deze uiterwaard slechts lokaal zandig. Het kleipakket is hier zo dik, dat door alles af te graven alleen water zou ontstaan. Een deel van het kleipakket blijft dan ook achter.

Uitvoering

Het afgraven, het winnen van klei en het herinrichten gaat gebeuren met hydraulische graafmachines, bulldozers en vrachtwagens. Vrachtwagentransport vindt alleen binnen het plangebied plaats. De afvoer van klei gebeurt per schip en neemt ongeveer 10 jaar in beslag. Er wordt in fases van circa 5 hectare gewerkt, bijvoorbeeld van west naar oost.

De oeverstrook (vanaf de rivier ca. 75 meter het land op, in totaal ongeveer 30 hectare) van het plangebied 'Demen-Dieden' is eigendom van de Staat. Met Rijkswaterstaat is afgesproken dat er één integraal plan wordt ontwikkeld voor het gehele projectgebied 'Demen-Dieden'. De kans bestaat echter dat uitvoering van de oeverstrook separaat van de rest van

het plan gebeurt. Rijkswaterstaat maakt deze keuze later in het proces.

Dijkbeschermingszone

Een zone van 50 meter uit de dijkteen blijft onvergraven om de stabiliteit van de dijk niet aan te tasten. Op deze Maasdijk staan over grote lengtes prachtige bomenrijen. Bomen op een zogenaamde 'primaire waterkering' zijn uitzonderlijk. Verder wordt de dijkbeschermingszone integraal beheerd door begrazing met de rest van de uiterwaard. In de toekomst aansluitend op de aangrenzende uitgestrekte natuurlijke Maasuitwaarden.

Bakenbomen

Voor de bakenbomen wordt het beleid van Rijkswaterstaat gehanteerd. Dit betekent dat de bomen niet actief worden onderhouden, omdat ze geen functie meer hebben zoals ze dat eerder hadden voor de scheepvaart. Als ze omvallen, laat Rijkswaterstaat de bomen bij voorkeur verankerd liggen als rivierhout als bron voor nieuw leven. Voornamelijk worden de bomen waar mogelijk in het ontwerp ingepast.

Contact

Heeft u vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze brochure? Wij staan u vanzelfsprekend graag te woord. U kunt contact met ons opnemen via telefoonnummer 024 348 88 00 of via e-mail: info@k3delta.nl. De volgende nieuwsbrief verwachten wij begin 2018 uit te brengen.

Fotoverantwoording

Iwan Reerink (K3Delta);
Fons Mandigers (Natuurmonumenten)
Joop van Houdt (Rijkswaterstaat) – foto voorpagina
Adri Voorwinden (landschapsontwerper)
Geurt Besselink
Ben Walet

K3Delta

Rondweg 29-33
6515 AS Nijmegen
Postbus 200
6660 AE Elst (Gld)
Tel. 024 348 88 00
Fax. 024 348 88 08
info@k3delta.nl
www.k3delta.nl

K3DELTA

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

